

KS. MIECZYŚLAW MAJEWSKI

TEORETYCZNE PODSTAWY I PRÓBA REDACKJI PODRĘCZNIKA
DO KATECHIZACJI MŁODZIEŻY

W sytuacji Kościoła polskiego, w trudnych i zmiennych warunkach powojennych, sformułowanie programu katechetycznego było poprzedzone długą i niekiedy wyraźnie sporną dyskusją, wyłaniającą kilka tendencji, których jedne zachowały aż do tej pory szczególną wartość, a inne w tym czasie straciły na aktualności. Program jednakże, jakkolwiek niezbędny, nie rozwiązuje w pełni realizacji katechezy. Sformułowane w nim cele, zadania, główne linie treściowe, jednostki tematyczne i wskazania metodyczne, domagają się tak treściowego, jak i metodycznego uszczegółowienia w podręczniku.

Katecheta polski otrzymał kilka podręczników, każdy z nich uwzględnia obowiązujący program i zawiera specyficzny punkt widzenia, przez co wyraża właściwe sobie, niepowtarzalne ujęcie. W szeregu podręczników przeznaczonych do katechizacji młodzieży ostatnio ukazały się materiały katechetyczne, opracowane pod moim kierunkiem przez grupę roboczą absolwentów KUL i wydane przez KUL i Inspektorat Towarzystwa Salezjańskiego w Krakowie. One to będą przedmiotem niniejszego artykułu, omawiającego założenia doktrynalno-redakcyjne współczesnego podręcznika na podstawie literatury zachodniej. Przedstawiony też będzie proces tworzenia materiałów katechetycznych wraz z ich analizą i oceną.

I. PODRĘCZNIKI KATECHETYCZNE WE WSPÓŁCZESNEJ LITERATURZE

Podczas gdy w kraju mamy niewiele pozycji teoretycznych dotyczących podręczników katechetycznych, literatura zachodnia, a zwłaszcza niemiecka, włoska i francuska, dotycząca tego tematu, jest bogata. Korzystamy z niej wybiórczo, mimo że całość jej zasługuje na uwagę. Chodzi nam o wprowadzenie do problemu. Stąd omówione będą tylko te pozycje, które dotyczą bezpośrednio tematu tego artykułu.

H. Hagstedt w artykule *Planungshilfe oder Planungersatz?*¹ usiłuje rozwiązać problem: czy katecheza potrzebuje podręcznika? Kolejno omawia następujące zagadnienia: uczenie się bez książki, podręcznik w procesie nauczania, sytuacja wyjściowa, cele i wyniki dydaktyczno-katechetyczne.

Niewątpliwie — stwierdza Hagstedt — tak jak w przeszłości i współcześnie używa się podręczników, a nawet w ogóle nie do wyobrażenia jest prowadzenie lekcji czy katechezy bez tego ro-

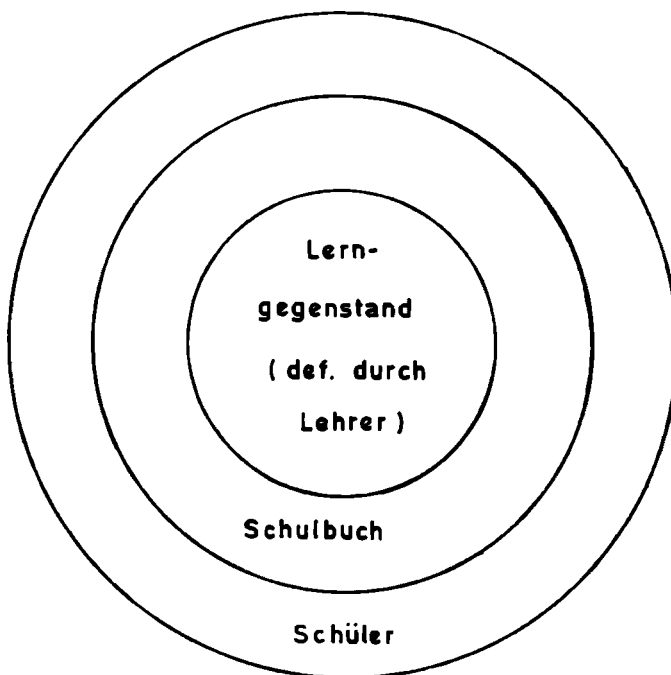
¹ „Katechetische Blätter” 1977 nr 3 s. 191-203.

dzaju pomocy dydaktycznej. Ale przecież tak w przeszłości, jak i obecnie znane są, i to nierzadkie przypadki nauczania bez podręcznika, uczenia przez kontakt bezpośredni z rzeczywistością i przez bliższe relacje międzypersonalne. Warto tu wspomnieć francuskiego pedagoga C. Freineta, katechizującego w parafii południowej Francji zupełnie bez podręcznika czy też niektórych katechetów niemieckich twierdzących, że katechizacja za pomocą podręcznika należy do form przestarzałych. Podręcznik bowiem oddala od rzeczywistości, przeszkadza w nawiązywaniu dialogu międzypersonalnego i pomniejsza twórczość katechizowanego i katechety. Doświadczenie doskonale poucza, że katecheta przykładą większą wagę do książki niż do osobowego zaangażowania i świadczonej wiary. Jeżeli nawet nie podzielilibyśmy tak wyrażonej oceny, że raczej należałoby katechizować bez podręcznika, gdyż ten bardziej przeszkadza niż pomaga, to w każdym razie przynajmniej trzeba by się zastanowić, czy używanych podręczników nie należy poddać gruntownej krytyce i nowej redakcji.

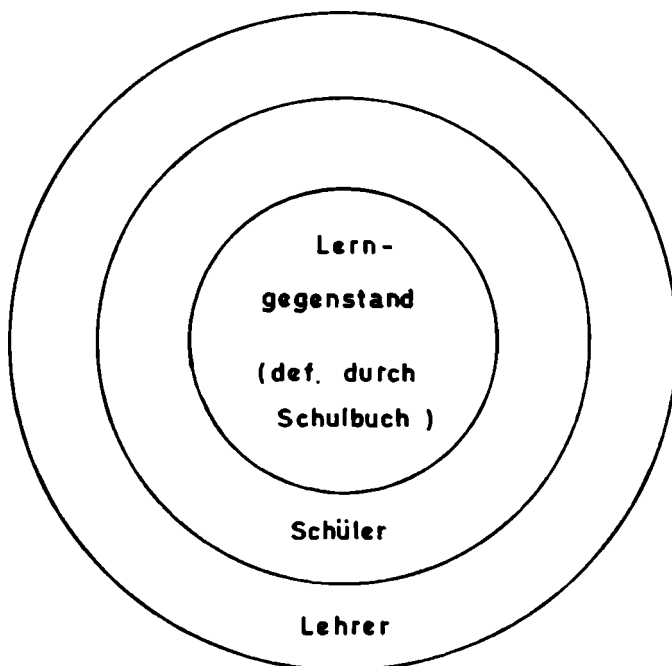
Zdaniem Hagstedta wśród stosowanych podręczników katechetycznych wyróżniają się trzy główne typy: podręcznik filtr, przewodnik i depozyt.

W tradycyjnym ujęciu katechezy podręcznik znajdował się między uczniem i przedmiotem. W tym układzie przedmiot zainteresowań katechizowanego był wyznaczany przez katechetę, brak było bezpośredniego kontaktu z rzeczywistością i między katechizowanymi. Kontakt taki — określany jako pośredni — był wyznaczony przez podręcznik, który miał opisywać rzeczywistość i być książką wskazań moralnych dla katechizowanego. Inaczej mówiąc — podręcznik był filtrem do przepływu przede wszystkim przedmiotowej rzeczywistości, a czasem poradnikiem w wątpliwych sprawach życiowych (rys. 1).

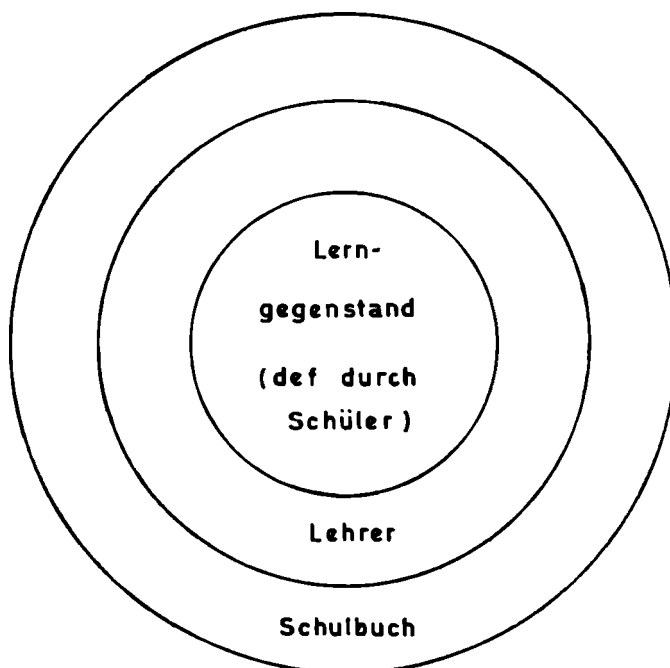
Drugi typ podręcznika wyznacza przedmiot i jest przewodnikiem dla katechizowanych. Katechizowany bezpośrednio kontaktuje się z rzeczywistością, pomagają mu w tym: podręcznik i katecheta. Katecheta pełni swoją funkcję w kontekście kontaktu katechizowanego z rzeczywistością. Przesunięty jest na dalszą pozycję, by interweniować o tyle, o ile sytuacja tego wymaga. Podręcznik zawiera w sobie nie tyle tzw. przerobione informacje, ile raczej zwyczajną obiektywną informację

o rzeczywistości, zarazem zaś podaje podstawowe i kierunkowe wskazania do samodzielnej pracy katechizowanego. W tym samodzielnym realizowaniu katechezy wydaje się istotna postawa katechety, który jedynie pomaga (rys. 2).

Pierwszy typ podręcznika opracowywany był z myślą o katechecie, w drugim wyeksponowano materiał, w trzecim natomiast wzięto pod uwagę przede wszystkim katechizowanego (rys. 3).

Wyrasta on z zainteresowań, doświadczeń, problemów, przeżyć i potrzeb katechizowanych. Katecheta znajduje się tutaj między katechizowanym określającym przedmiot a podręcznikiem spełniającym funkcję depozytu. Głównym zadaniem podręcznika jest prowokować katechizowanych do myślenia, przeżywania i zaangażowania w pewnym kierunku.

Po dokonanej klasyfikacji i krótkiej charakterystyce Hagstedt zastanawia się nad najlepszym podręcznikiem na obecne czasy. Dochodzi do wniosku, że najlepszy byłby tzw. komentarz katechetyczny zawierający trzy zasadnicze części: a) rzeczowych informacji, b) teologicznego postawienia problemu, c) wskazań dydaktycznych. Jego zdaniem w podręczniku nie tyle powinna się zawierać całościowa i wyczerpująca treść, ile problemy i ich odniesienie tak do obiektywnej, jak i subiektywnej rzeczywistości katechizowanego. Przede wszystkim podręcznik powinien pomagać w budzeniu zainteresowań o określonym kierunku, wyzwać biblijno-eklezyjną refleksję i przeżycie oraz powinien być pomocą w realizacji samowychowania chrześcijańskiego.

F. Weidmann² przeprowadza krytykę dotychczasowych podręczników, dokonuje ich podziału i charakteryzuje ich funkcję we współczesności. Odnowa katechetyczna tak samo dotyczy samej katechezy, jak podręczników, które w niej mają swoje źródło i są jej konkretnym wyrazem.

Zdaniem Weidmanna stawianie na dokładne określenia, podziały i wyczerpującą treść, wyjaśnianie nie pozostawiające żadnego „ale” sprawiają, że podręcznik jest mało atrakcyjny, bezproblemowy i uciążliwy. Treść zawarta w wielu podręcznikach nierzadko była wyizolowana, „podmalowywana” i wyselekcjonowana. Licząc się z aspektem wychowawczym rezerwowano treść odpowiadającą rzeczywistości dla starszych dzieci, a młodszym przekazywano jedynie sztuczne układy treściowe. Podręczniki, owszem, zawierały doświadczenie, tradycję i refleksję urzędu nauczycielskiego, teologii i niektórych grup ludzi starszych, ale z reguły nie były dostosowane do świata katechizowanych, ich dążeń i przeżyć. Język określeń, analiz i logiki, obcy katechecie i katechizowanym, nie mógł być narzędziem dialogu, pogłębiającej interpretacji i uwewnętrzniających przeżyć. Obrazy i porównania, którymi się posługiwano, odbiegały od konkretnej rzeczywistości i dlatego nie były w stanie ani jej przybliżyć, ani wyjaśnić, ani w nią wprowadzić. Wśród różnych podręczników za najbardziej właściwy uważany był ten, poza który nie wychodził ani katecheta, ani katechizowany. Podręcznik taki — jak mówiono — mieścił w sobie wszystko pod względem treściowym i metodycznym, po prostu był tak wykończony, że nie potrzebował żadnych uzupełnień i korekt. Znajdowały się w nim wszystkie prawdy wiary, a metoda była tak dobrana, że przy jej zastosowaniu rezultaty widoczne były bezpośrednio.

Zgoła inny od ostatniego jest podręcznik, który oparto na doświadczeniach, potrzebach i dążeniach współczesnego człowieka. Znajdujące się w nim wybrane, główne i kierunkowe problemy, raczej są postawione niż rozwiązane, świadomie nie dopracowane są do końca, by dać więcej możliwości na inicjatywę tak katechecie, jak i katechizowanym. Tak zwane centralne problemy w nim zamieszczone mają to do siebie, że próba ich wspólnego rozwiązywania kształtuje zdolności osobowe i pozwala tak w przeciwnych, jak i w podobnych wypadkach z dużą łatwością dokonywać pogłębionych interpretacji rzeczywistości.

Współcześnie największym powodzeniem cieszy się podręcznik koncentrujący się jedynie na kilku problemach, które odsłania i wyjaśnia z różnych punktów widzenia. Nie jest w nim najistotniejsza kolejność tematyczna, gdyż podejmowane problemy mieszczą w sobie wielość tematów i każdy z nich jest jednakowo ważny. Wiadomo bowiem, że odkrywanie rzeczywistości i proces rozwoju wiary niekoniecznie muszą nadążać za prawami logiki. Ważniejsze w tym podręczniku jest postawienie problemu, podejmowanie próby jego rozwiązywania i otwierania się na rzeczywistość niż przekaz całościowej treści.

Jakkolwiek historia i współczesność posiadają pewne punkty styeczne, to zarazem istnieją zasadnicze różnice między nimi. Przygotowując podręcznik dla katechizowanego, trzeba się liczyć z

² *Der Religionsunterricht. W: Didaktik des Religionsunterrichts.* Red. F. Weidmann. Donauwörth 1979 s. 168-179.

procesami historycznymi, ale należy go odnieść przede wszystkim do procesów i wydarzeń bieżących. Poprzednio zadaniem podręcznika było przekazywanie prawd wiary. Obecnie ma on wzbudzać zainteresowanie, wyzwalać motywację, skłaniać do refleksji i pomagać w przeżywaniu wiary. Nie sposób dzisiaj, gdy chodzi o informacje religijne, przekazywać je w całościowym systemie i dążyć do ich całkowitego wyjaśnienia. Raczej należy się opowiedzieć za informacjami wybranymi, tj. takimi, które by dotyczyły centralnie życia katechizowanych, Kościoła i świata. Treść zawarta w podręczniku powinna korespondować z zainteresowaniami i potrzebami katechizowanych, doświadczeniem i świadomością Kościoła, ze znakami czasu i głównymi tematami refleksji naukowej. W przeciwieństwie do dawnego, całościowego i zamkniętego w swojej treści podręcznika obecny w swojej strukturze ma być otwarty, egzystencjalny i koncentryczny. Wydaje się, że najbardziej dostosowany do dzisiejszych potrzeb byłby podręcznik w postaci zbioru materiałów skoncentrowanych wokół zasadniczych zagadnień nurtujących współczesny świat i Kościół.

Podręcznik nie może być jedynie streszczeniem całej teologii i syntezą wszystkich rozwiązanych problemów wiary, ale przede wszystkim takim zbiorem treści, które by zainteresowały, wyzwoliły, postawiły i w jakiejś mierze rozwiązywały rodzące się problemy oraz przyczyniły się do osobowego i wspólnotowego rozwoju człowieka. Materiał, który zawierałby podręcznik, powinien służyć temu wszystkiemu, co dzieje się na katechezie, ale jeszcze bardziej powinien towarzyszyć katechizowanemu w samowychowaniu, w przeżywaniu codziennych sytuacji i podejmowaniu właściwych decyzji związanych z życiem rodzinnym i zawodowym. Ponieważ zaś w świecie i w Kościele, w życiu osobowym i wspólnotowym, w kulturze i w wierze jedną z naczelných zasad jest zasada pluralizmu, nie do pomyslenia byłby podręcznik podsuwający jedno pewne rozwiązanie. Natomiast należałoby się opowiedzieć za takim ujęciem podręcznika, w którym katechizowany znajduje wiele naświetleń tego samego problemu. Na tej samej podstawie proponuje się, by podręcznik, owszem, zawierał teoretyczne informacje, ale jeszcze bardziej powinien zawierać ćwiczenia i zadania oraz swego rodzaju sprawdziany samokontrolne.

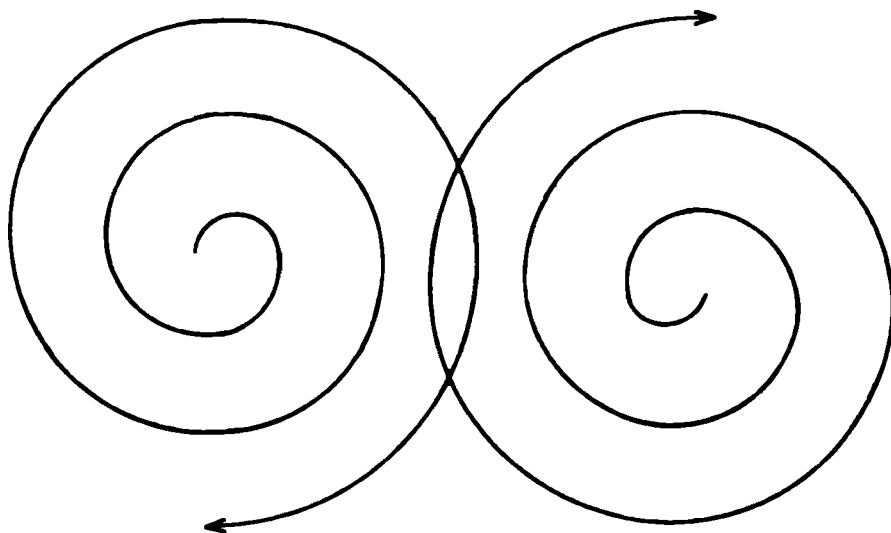
W. Stenger³ zauważa, że opracowując podręcznik, liczone się dotychczas przede wszystkim z potrzebami nauczyciela-katechety. A przecież katecheta nie jest pełnym podmiotem katechezy i jego zaangażowanie nie wydaje się najważniejsze w rozwoju wiary. Przyjmując zaś pełny podmiot (Trójca Święta, Kościół, wspólnota katechetyczna, katechizowany, katecheta), jesteśmy zobowiązani całą tę złożoną rzeczywistość uwzględnić w podręczniku.

Autorzy dotychczasowych podręczników zamieszczali w nich możliwie najszerszy zakres wiadomości. Korzystając zaś z niego, zarówno katecheta jak i katechizowany, nierzadko mechanicznie czynili go swoją własnością. Tymczasem podręcznik powinien być jedynie pierwszą redakcją, kolejnych zaś mają się podjąć katecheta i katechizowani. Do nich należy kontynuacja, korekta i uzupełnianie zredagowanego po raz pierwszy materiału podręcznikowego. W tzw. wykończonym podręczniku z konieczności nie może być miejsca na aktualne problemy egzystencjalne, natomiast wówczas, gdy w podręczniku znajdują się swego rodzaju „luki”, „przeciwstawienia” i „nachylenia”, siłą faktu stwarza się duże możliwości do wyłaniania się spontanicznych zainteresowań i potrzeb oraz krytyki, a przez to podręcznik stanie się bardziej osobowy i wspólnotowy.

W doborze i układzie treści najczęściej bierze się pod uwagę całość systemu treściowego, a nierzadko zapomina się o naturalnych relacjach zachodzących między treścią katechezy i życiem psychicznym katechizowanego. Wydaje się, że zasada integralności i zasada wyboru nie muszą się wykluczać, a przeciwnie — w redagowaniu podręcznika obydwie powinny być uwzględnione. Jeżeli zaś mowa o obydwóch, to należałoby dokonać ich przeklasyfikowania. Byłoby rzeczą wskazaną i psychologicznie uzasadnioną, by w układzie podręcznika wychodzić od katechizowanego i stopniowo zataczać coraz to szersze kręgi w kierunku integralnej treści (rys. 4).

³ *Zwischen den Zeilen lesen*. „Katechetische Blätter” 1979 nr 3 s. 204-212.

Rys. 4.

Zaistniały osobowy stosunek do treści podręcznikowej powoduje, że nabiera ona egzystencjalnej wartości. Praktyka wskazuje, że czasem idealnie przemyślane i sformułowane treści nie posiadają większego znaczenia w życiu katechizowanych, i odwrotnie nierzadko mniejsza precyzja pomaga w wyzwaniu dynamizmu treściowego. Licząc się z takimi uwarunkowaniami w tworzeniu podręcznika, trzeba uwzględnić i świadomie wprowadzić tzw. puste miejsca, które prowokowałyby do zaangażowania i wnoszenia sprzeciwów oraz żądanie wyjaśnień ze strony katechizowanych.

Autorzy podręczników zwracają baczną uwagę na zasadę zrozumienia. Zasady tej nie można podważyć. Jednakże byłoby niekorzystne dla podręcznika, gdyby wymieniona zasada stała się jedyną lub naczelną. Niewątpliwie, jeżeli treść ma być kształcąca i wychowująca, nie można jej pozabawić jasności. Przy tym jednak trzeba dodać, że czasem treści są aż nazbyt zrozumiałe, a jednak nie wywołują zadowalającego skutku wychowawczego. W formułowaniu i redagowaniu treści podręcznikowej trzeba się bowiem liczyć z zaangażowaniem całej osoby, a nie tylko intelektu, wiążąc organicznie przekaz informacji z wyzwajającymi się i wyzwalanymi przeżyciami oraz wynikającymi stąd zadaniami i działaniami.

II. MATERIAŁY KATECHETYCZNE PRZYGOTOWANE PRZEZ GRUPĘ ROBOCZĄ ABSOLWENTÓW KATECHETYKI KUL

Po zapoznaniu się z wybranymi opracowaniami teoretycznymi na temat podręczników współczesnych należałoby przedstawić konkretny model proponowanego podręcznika. Zadanie to będzie możliwe do zrealizowania i tym łatwiejsze, że na specjalizacji katechetyki KUL podjęto się opracowania zbioru katechez dla młodzieży, liczącego się z wymaganiami współczesnych dokumentów kościelnych i literatury fachowej.

Zarówno w świecie, jak i w Kościele po drugiej wojnie światowej dokonały się gruntowne, dotąd nie spotykane zmiany. One to wywołały przebudowę instytucji, postaw i działań pedagogiczno-duszpasterskich. Równocześnie wyłoniła się potrzeba dopracowania właściwych metod, narzędzi oraz środków działania i nauczania. W Polsce zrodziło się zapotrzebowanie na nowy program i podręczniki katechetyczne. Pracę programową rozpoczęto w latach sześćdziesiątych w ramach Komisji Episkopatu Polski do Spraw Katechizacji. Zaangażowane w nią były ośrodki naukowe, centra katechetyczne, kurialne wydziały katechetyczne i katecheci z różnych stron Polski. Po długich dyskusjach, w trakcie których wyłoniły się przeciwstawne opinie, w latach siedemdziesiątych opraco-

wano dwie wersje programowe. Zdaniem katechetów — w dużym stopniu dezorientują one i utrudniają realizację katechezy. Niewątpliwie program jest konkretnym wyrazem odnowy, ale ponieważ podaje wskazania kierunkowe, nie satysfakcjonuje w pełni katechety czekającego na szczegółowe uporządkowanie i opracowanie treści, dokładne omówienie metod i konkretne wskazanie na środki realizacji katechezy.

Do opracowania katechez, podręczników lub materiałów katechetycznych, przystąpiły pojedyncze osoby i zespoły osób z ośrodków uniwersyteckich i duszpasterskich. W ten sposób z początku nieśmiało i powoli, stopniowo zaś odważniej i efektywniej przybywało różnych pomocy katechetycznych, drukowanych, powielanych lub przepisanych na maszynie. Wśród różnych grup pracujących nad współczesnymi podręcznikami na uwagę zasługuje robocza grupa absolwentów katechetyki KUL, składająca się z osób świeckich, sióstr zakonnych, księży diecezjalnych i zakonnych.

Przybywający na studia katechetyczne w KUL przywozili ze sobą doświadczenia, potrzeby, refleksję i krytykę katechez w swoich środowiskach. Zdobytymi doświadczeniami dzielili się z uczestnikami seminariów katechetycznych, podczas których wielokrotnie stwierdzano: uniwersytet powinien nie tylko rozwijać teorię, ale również prowadzić ćwiczenia na określonych modelach i przygotowywać nowoczesne narzędzia pracy; dotychczasowych pomocy jest stanowczo za mało, dlatego konieczne trzeba zwiększyć ich ilość i podnieść jakość; byłoby wskazane, by w bibliotece katechety znalazły się różne ujęcia programowe; istnieje szczególne zapotrzebowanie na podręczniki katechetyczne do katechizacji młodzieży.

Wymienione i inne problemy powracały częściej na seminariach, podczas których stopniowo coraz wyraźniej rysowały się: potrzeba, wizja, program i metoda pracy nad przyszłymi podręcznikami dla młodzieży. Jakkolwiek ujawniła się wspólna odpowiedzialność i wskazano na określone zadania poszczególnych uczestników, prowadzący seminarium postanowił dokładniej poznać literaturę podręcznikową, opracować podstawy teoretyczne, podjąć proces formacyjny przyszłych twórców katechez i uwzględnić uwagi krytyczne katechetów. Na skutek tych poczynań powstała książka pt. *Propozycja katechezy integralnej*, która stała się zasadniczą pozycją w kształceniu uniwersyteckim i dała podstawowe rozeznanie w zagadnieniach podręcznika katechetycznego. By dobrze poznać potrzeby „terenu”, zaproponowano kilkadziesiąt prac empirycznych: doktorskich, licencjackich i magisterskich, które niewątpliwie pomogły skonkretyzować między innymi zasadnicze linie treściowe i metodyczne przyszłych prac nad podręcznikiem.

Po przygotowaniu podstaw doktrynalnych, formacyjnych i organizacyjnych w dniu 28 października 1978 r. zebrała się po raz pierwszy w Lublinie grupa robocza, w skład której weszli uczestnicy seminariów z katechetyki. Grupa ta miała w przyszłości przygotować materiały katechetyczne dla młodzieży. Na całość spotkania złożyły się: wykład ks. M. Majewskiego na temat współczesnego podręcznika, dyskusja, określenie głównych linii treściowych każdego tomu, zaproponowanie konkretnych tematów i osób je opracowujących. Uczestnicy spotkania byli zdumieni i zaskoczeni różnorodnością i głębią problematyki związanej z podręcznikami katechetycznymi. Ustalono też wówczas organizację pracy indywidualnej i grupowej. Każdy uczestnik opracowywał jeden temat katechezy, który przywoził na wspólną dyskusję, by po uwzględnieniu uwag i kilkakrotnym przeprowadzeniu opracowanej katechezy w swojej parafii przerezagować ją ponownie. Tak przygotowaną katechezę przysyłał do komitetu redakcyjnego, który przekazywał materiał do wydawnictwa. Wspólne posiedzenia dyskusyjne odbyły się kolejno: 16-17 lutego 1979 r. w Lublinie, 24-29 czerwca 1979 r. w Witowie (pod Zakopanem), 5-8 lutego 1980 r. w Lublinie, 25-28 czerwca 1980 r. w Zakopanem, 5-8 lutego 1981 r. w Lublinie, 23-27 czerwca w Lublinie, 8-11 lutego 1982 r. w Lublinie. Podczas poszczególnych spotkań realizowany był następujący program: wspólna Eucharystia, posiedzenia plenarne, podczas których krytycznie omawiano dotychczasowe osiągnięcia, praca w grupach, która była dyskusją wokół przygotowanych jednostek katechetycznych, ustalanie dalszych zadań i etapów pracy.

Do tej pory opracowano materiały do katechizacji młodzieży licealnej i szkół zawodowych. Z siedmiu prac licencjackich i magisterskich dokonano wyboru treści programowych i wydano książ-

kę pt. *Spotkanie człowieka z Bogiem w Chrystusie* (Lublin 1984), która może służyć jako uzupełniająca pomoc katechetyczna. Z planowanych pięciu tomów materiałów dla liceów i techników ukazały się dotychczas cztery: *Od religii do wiary*, *Wspólnota zbawienia*, *Świadectwo chrześcijańskie i Wierność dziedzictwu. Spełnienie obietnicy*. Ukazały się też trzy tomy materiałów do katechizacji młodzieży szkół zawodowych: *Dar Boży*, *Życie Kościoła*, *Odpowiedzialność chrześcijańska*. Publikacje te są przeznaczone dla katechety, ale wydaje się jednocześnie lekturę dla młodzieży, w treści odpowiadającą podręcznikowi dla katechety, w formie czytanek refleksyjnych.

Materiały dla katechety mają charakter: biblijny, chrystocentryczno-eklezjalny, egzystencjalno-moralny, kulturowo-patriotyczny i eschatologiczny. Całość materiałów, treść określonych tomów i poszczególne jednostki tematyczne są interpretowane z jednej strony pod kątem wymienionych cech, a z drugiej, cechy te wytyczają główne tamaty każdego z tych tomów.

A oto synteza treści. Wiara rodząca się ze słyszenia, jest personalną i wspólnotową odpowiedzią na wezwanie Boże. Dojrzewa ona do swojej pełni w Kościele, który na różnych etapach swojego życia posiadał swoiste struktury i formy oddziaływania duszpasterskiego, by współcześnie skoncentrować się na wspólnocie, opartej na słowie i sakramencie, dążąc do formowania dojrzałości i jedności wiary oraz miłości w różnorodnych środowiskach, kulturach, obyczajach i postawach. Dojrzała wiara wyraża się w zaangażowaniu w życie Kościoła i jego rozwój, podejmowaniu odpowiedzialności za niego i konsekwentnym kroczeniu za Chrystusem, by świadectwem chrześcijańskim dokonywać przemian w świecie w kierunku podnoszenia duchowego życia ludzi. Ponieważ chrześcijanin nie żyje sam dla siebie, ale dla innych, jego zaangażowanie w Kościele, praktykowanie rad ewangelicznych, przykazań Bożych i kościelnych powinno znaleźć swój wyraz w odnowie świata, osoby i społeczności, kultury i cywilizacji. Wszystko to zaś ma się dokonywać w momencie ponownego spotkania świata, człowieka i Kościoła z Chrystusem wcielonym, zmartwychwstałym, wstępującym do nieba i królem wszechświata.

W poszczególnych tomach znajdują się trzy bloki tematyczne. Każdy tom rozpoczynają rozważania ogólne, następnie omawiane są zagadnienia ściśle związane z głównym problemem. Tom kończą refleksje szczegółowe. W tomie pierwszym tematem jest spotkanie człowieka z Bogiem w Chrystusie, w drugim życie wewnętrzne Kościoła wynikające z wiary i sakramentów, w trzecim konsekwentne realizowanie powołania chrześcijańskiego, w czwartym podtrzymanie i rozwój kultury chrześcijańskiej, w piątym zjednoczenie świata i ludzkości z Chrystusem uwielbionym.

Każda z jednostek tematycznych składa się z pięciu części: motywacji, planu, struktury, metody i materiału. W motywacji próbuje się wskazać szerszy kontekst dla podejmowanego problemu, odpowiadając na pytanie: dlaczego omawia się dany problem, co znajduje się u jego podstaw oraz postawić konkretne zadania, które powinny być realizowane przez podjętą katechezę tak od strony informacyjnej, jak i formacyjnej. Plan otwiera prezentowaną tematykę i pomaga katechezie uchwycić główne wątki treściowe i metodyczne. Struktura została pomyślana jako niemal gotowa jednostka katechetyczna do przeprowadzenia. W jednostce takiej w zasadzie spotyka się podobny tok. Wychodzi się z doświadczenia, którym jest zdarzenie bliskie katechizowanemu, podejmuje wspólną interpretację i wyzwala w związku z tym narastające przeżycia, by zakończyć propozycją ukierunkowaną na pełnienie posług wypływających z powołania chrześcijańskiego. W części czwartej podaje się wskazania metodyczne bądź w postaci opisu jednej lub wielu metod, bądź sugeruje się niektóre rozwiązania praktyczne. W ostatniej części tematycznej znajduje się materiał, swego rodzaju wypisy, które mogą posłużyć jako dokumentacja, uzupełnienie albo zaktualizowanie proponowanej katechezy. Znaleźć w nich można wyjątki z Pisma św., wypowiedzi urzędu nauczycielskiego Kościoła, refleksje naukowe, poezję i prozę. Warto zwrócić uwagę na to, że część III — pt. *Struktura* — jest jednostką gotową do przeprowadzenia, inne natomiast są jej dopełnieniem w sensie orientacji, ubogacenia treściowego lub wskazań metodycznych. Dzięki takiemu rozwiązaniu, w przypadku odrzucenia całej albo niektórych elementów katechezy, można zbudować nową w oparciu o podany materiał. Wówczas zaś, gdy podsuwane katechezy zostaną przyjęte

i będą przeprowadzane w całości, końcowy materiał może posłużyć do pracy równoległej, np. w spotkaniach oazowych, grupach dyskusyjnych, pogadankach światopoglądowych.

W wielu katechezach, nie tylko w części metodycznej, ale również w innych miejscach zaproponowano szereg szczegółowych działań, które umożliwiają większe zróżnicowanie i zdynamizowanie katechezy.

*

Trudno jeszcze pokusić się o pełną ocenę przedstawionych przed chwilą materiałów. Są one jeszcze za świeże do takiej oceny. Niejeden katecheta dopiero je nabył. Będzie można je ocenić wtedy, gdy na ich temat szczerze i obiektywnie wypowiedzą się prowadzący katechizację w oparciu o proponowane modele. Opinie, które od czasu do czasu docierają, owszem, w dużym stopniu są pozytywne, ale przecież wypowiedzi jednorazowe i sporadyczne nie dają podstaw do uogólnień. Systematyczne badania nad oceną materiałów można będzie podjąć dopiero wówczas, gdy materiały staną się zwyczajnym narzędziem pracy. Pomijając więc oceny katechetów, w tej chwili można tylko przytoczyć opinie twórców tych materiałów.

Podczas przygotowywania materiałów, w kolejnych fazach ich realizacji, dostrzeżono niektóre wartości pozytywne, ale też powstawały pewne wątpliwości. W trakcie pracy byliśmy zgodni, że odnowa katechetyczna jest wprawdzie swoista, ale — w rzeczy samej — kontynuacją dotychczasowego procesu, że katecheza uczestnicząc w życiu Kościoła i świata, powinna tak podejmować doświadczenia i refleksję polską, jak i otwierać się na zdobycze innych, pozapolskich środowisk. Materiały nasze wyrastały z uczestnictwa i otwarcia się na cały proces katechetyczny. Doceniając wartości dotychczas spotykanych podręczników polskich, trzeba powiedzieć, że materiały nie sprowadzają się do nich, a korzystając ze zdobyczy zagranicznych podręczników są dalekie od ich powielania. Wydaje się, że koncepcyjnie są one w dużym stopniu oryginalne, teologicznie i dydaktycznie pogłębione, a w praktycznym zastosowaniu nie nastroczają wielkich trudności. Szczególnych walorów dodaje im przejrzystość strukturalna, opis działań metodycznych i bogactwo materiału uzupełniającego. Trudno byłoby im dawać miano podręcznika, gdyż w swoich założeniach, układzie i dążeniach prawie całkowicie od niego odstają. Raczej należy je traktować jako przewodnik merytoryczno-dydaktyczny dla katechety albo po prostu materiały katechetyczne.

Z pewnością może się zrodzić pytanie o ich stosunek do obowiązującego programu. Otóż warto przypomnieć, że istnieją u nas dwie wersje programowe, a następnie rozróżnić odniesienie całościowe i szczegółowe. Prezentowane materiały całościowo odpowiadają programom, tzn. treść wszystkich katechez pokrywa się z treścią proponowaną przez program. Jednakże kolejność tematyki, podejście do problemów i stosowany język są inne niż w programie i w dotychczasowych podręcznikach interpretujących program. Twórcy materiałów byli świadomi, że program posiada już swoją historię, minęło już kilkanaście lat od jego pojawienia się, powstał w innych warunkach społecznych, kulturowych i katechetycznych, z konieczności dawał pierwszeństwo problemom, które obecnie spokojnie można przesunąć na dalszy plan, uwypuklając inne, bardziej ważne. Jest to również problem terminologii związanej z określonym kierunkiem katechetycznym. Program powstawał w tym okresie polskiej kerygmatyki, w którym posiadała ona swoje widzenie katechezy i odmienny język. Obecnie nawarstwiły się nowe problemy, doszły do głosu inne tendencje katechetyczne, podtrzymując ducha programu podjęto więc inicjatywę jego nowej interpretacji.

Materiały są efektem pracy zespołowej, która zwykle ma swoje zalety, ale również i wady. Zespół składający się z wielu osób ma więcej doświadczenia i różnorodnej refleksji, jego praca jest bardziej zróżnicowana niż praca jednostki. Jednakże w pracy zespołowej, pomimo wzmożonej uwagi wszystkich osób i świadomego kierownictwa, zdarzają się odejścia od niektórych zasad i powtórzenia treściowe. Jednak całościowo rzecz ujmując, materiały — wydaje się — konsekwentnie realizują przyjęte założenia, choć w niektórych katechezach, od strony treściowej, zwłaszcza

zaś od strony metodycznej, mają miejsce pewne powtórzenia, których, pomimo korekt, nie udało się zlikwidować.

Odpowiednikiem materiałów katechetycznych, będących już do dyspozycji katechety, jest przygotowywana do druku lektura dla młodzieży. Podobnie jak w tamtych, tak i tutaj odchodzi się od klasycznego podręcznika, który zawierał materiał do pamięciowego przyswojenia, a oferuje się lekturę pytań, problemów, refleksji i przeżyć. Lektura ta tematycznie odpowiada materiałom dla katechety, a w formie jest bezpośrednim dialogiem z katechizowanym, wspólną rozmową, czasem zwykłą pogadanką religijną. Jej twórca zmierzał do tego, by wspólnie stawiać problemy, wspólnie je rozwiązywać, odkrywać prawdę o rzeczywistości i przeżywać wiarę.

Autorzy *Materiałów* z całą odpowiedzialnością kierowali się słowami Jana Pawła II: „Wśród tych wszystkich dróg i pomocy — cała przecież działalność Kościoła ma w jakiś sposób charakter katechetyczny, dzieła katechetyczne nie tylko nie straciły swego pierwszoplanowego znaczenia, ale przeciwnie nabierają jakiejś nowej mocy. Jednym z ważniejszych sposobów odnowy katechetycznej jest dziś nowe opracowanie podręczników katechetycznych i zwiększenie ich liczby w całym prawie Kościele. Szczęśliwie ukazały się już liczne tego rodzaju dzieła, stanowiące prawdziwy skarbiec dla dobra katechizacji. Lecz trzeba jasno i z pokorą wyznać, że obfitość i rozkwit tych dzieł przyniosły ze sobą publikacje wątpliwe i książki szkodliwe tak dla młodych jak i dla życia samego Kościoła. Bardzo często z niespokojnej chęci znalezienia odpowiedniejszego języka lub dostosowania się do najnowszych metod pedagogicznych niektóre dzieła katechetyczne sięją tu i tam zamęt wśród młodzieży, a nawet i dorosłych, czy to przez pomijanie świadome lub nieświadome istotnych elementów wiary Kościoła, czy to przez przypisywanie nadmiernej wagi niektórym tematom kosztem innych, czy zwłaszcza przez odejście od nauki Magisterium Kościoła, z powodu bardzo, jak się zwykło mówić, horyzontalnej, globalnej wizji rzeczywistości.

Nie wystarczy więc mnożyć książki katechetyczne; aby zaś odpowiadały one swemu celowi, powinny spełniać koniecznie wiele warunków:

- niech będą związane z konkretnym życiem tych ludzi, dla których są przeznaczone i których wewnętrzne troski, pytania, walki i nadzieje mają być bezpośrednio uwzględnione
- niech się starają używać języka zrozumiałego dla współczesnych ludzi
- niech się troszczą o przekazywanie całego Orędzia Chrystusa i Jego Kościoła nie pomijając i nie zniekształcając niczego, lecz wykładając wszystko z zastosowaniem pewnych metod i formuł podkreślających rzeczy istotne
- niech rzeczywiście poruszają swoich czytelników, aby w nich rodziło się pełniejsze poznanie tajemnic Chrystusowych, z których płynie prawdziwe nawrócenie, a potem życie bardziej zgodne z wolą Bożą⁴.

DIE THEORETISCHEN GRUNDLAGEN UND DER VERSUCH DER REDAKTION
EINES „LEHRBUCHES“ FÜR DIE JUGENDKATECHESE

Zusammenfassung

Der Artikel gliedert sich in drei Teile. Im ersten werden die Grundtypen der in der Katechisierung verwendeten Lehrbücher von den traditionellen bis hin zu den heutigen vorgestellt, und zwar:

⁴ *Adhortacja Apostolska Ojca św. Jana Pawła II do biskupów, kapłanów i wiernych całego Kościoła katolickiego o katechizacji w naszych czasach*. Warszawa 1980.

das so konstruierte Lehrbuch, dass weder der Katechet noch der Katechisierte noch etwas einbringen, sondern es sich lediglich völlig zu eigen machen können; das Lehrbuch, das eine Zusammenstellung existentieller Probleme sowie ausgewählte Texte enthält, die zu ihrer Lösung dienen können, zugleich aber auch Möglichkeiten und Methoden, mit deren Hilfe das Problem gelöst werden kann; das Lehrbuch in Gestalt eines Führers, das die prinzipiellen Inhalte besitzt, zugleich aber auch sog. Lücken, die während der Katechese ausgefüllt werden sollen. Im zweiten Teil wurden der Weg, die Konzeption und die Realisierung eines katechetischen Lehrbuches skizziert, das seit längerer Zeit von einer Arbeitsgruppe, Professoren und Studenten der Katechetik-Spezialisierung der Katholischen Universität Lublin vorbereitet wird. Dieses Lehrbuch enthält ausgearbeitete thematische Einheiten, die beschriebenen Arten der Realisierung konkreter Katechesen sowie ergänzende Materialien, die zur Konstruierung neuer katechetischer Einheiten dienen können. Im Schlussteil wird das vorbereitete Lehrbuch beurteilt und Hinweise zu seiner Benutzung gegeben.

Übersetzung: Herbert Ulrich